

УДК 334.02

Мінакова О.О.
здобувач відділу макроекономіки
та державного управління
Причорноморського науково-дослідного
інституту економіки та інновацій

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИХ ПІДГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті здійснено ґрунтовний аналіз конкурентоспроможності галузі харчової промисловості України. Досліджено тенденції розвитку та функціонування харчової промисловості України на інформації Державної служби статистики України та оглядових статей експертів. Проаналізовано основні показники діяльності підприємств харчової промисловості України, оцінено рівень конкурентоспроможності. Встановлено ТОП-10 виробників м'яса, виробників олії та виробників молока. Розглянуто сучасний стан розвитку головних підгалузей харчової промисловості, які є експортоорієнтованими, а саме: це виробництво і переробка м'яса, виробництво олії, виробництво молочної продукції. На основі SWOT-аналізу визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози щодо подальшого розвитку цих підгалузей. Запропоновано напрями розвитку харчової промисловості України.

Ключові слова: виробництво олії, виробництво молочної продукції, реалізація, експорт-імпорт, інновації, конкурентоспроможність, переробка м'яса, харчова промисловість, якість.

Мінакова. А.А. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКСПОРТООРИЕНТИРОВАННЫХ ПОДОТРАСЛИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

В статье осуществлен подробный анализ конкурентоспособности отрасли пищевой промышленности Украины. Исследованы тенденции развития и функционирования пищевой промышленности Украины на информации Государственной службы статистики Украины и обзорных статей экспертов. Проанализированы основные показатели деятельности предприятий пищевой промышленности Украины, оценен уровень конкурентоспособности. Установлено ТОП-10 производителей мяса, производителей масла и производителей молока. Рассмотрено современное состояние ведущих подотраслей пищевой промышленности, которые являются экспортоориентированными, а именно: это производство и переработка мяса, производство масла, производство молочной продукции. На основе SWOT-анализа определены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы дальнейшего развития этих подотраслей. Предложены направления развития пищевой промышленности Украины.

Ключевые слова: производство масла, производство молочной продукции, реализация, экспорт-импорт, инновации, конкурентоспособность, переработка мяса, пищевая промышленность, качество.

Minakova O.O. COMPETITIVENESS OF EXPORT-BASED SECTIONS OF THE FOOD INDUSTRY OF UKRAINE

The article provides a thorough analysis of the competitiveness of the food industry in Ukraine. The tendencies of development and functioning of food industry of Ukraine on the information of the State Statistics Service of Ukraine and review articles of experts are researched. The basic indicators of activity of food industry enterprises of Ukraine are analyzed, competitiveness level is estimated. Established TOP-10 meat producers, oil producers and milk producers. The present state of development of the main sub-sectors of the food industry, which are export-oriented, is considered, namely: production and processing of meat, production of oil, production of dairy products. Based on SWOT analysis, strengths and weaknesses, opportunities and threats for the further development of these sub-sectors are identified. The directions of development of food industry of Ukraine are offered.

Keywords: oil production, dairy production, sale, export-import, innovation, competitiveness, meat processing, food industry, quality.

Постановка проблеми. В умовах політичної та економічної кризи пріоритетом для України повинна стати виважена промислова політика щодо розвитку промисловості. «Харчова промисловість завжди вважалася для України пріоритетною і стратегічно важливою галуззю, яка здатна забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й світового. Доступність харчових продуктів, їх якість та екологічність впливають на рівень продовольчої безпеки держави, виступають індикаторами її соціальної стабільності» [1, с. 169]. «Динамічний розвиток виробництва харчової промисловості, задоволення потреб внутрішнього ринку в продовольчих товарах і формування їх потужного експортного потенціалу головні завдання економічної політики України. У харчовій промисловості є низка проблем, які гальмують її ефективний розвиток. На сьогодні до вже наявних додалися ще й проблеми, які виникли в результаті політичних подій» [2, с. 454].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості розвитку галузі харчової промисловості досліджували такі вчені, як: П. Борщевський, Л. Дейнеко, О. Семененко, Д. Крисанов, В. Прядко, Ю. Туніцька, І. Новойтенко, Н. Слободян, В. Малиновський. Проблеми ефективного функціонування харчової промисловості, питання пошуку шляхів

ефективнішого її функціонування розглядаються в роботах: В. Ємцева, А. Заїнчковського, Т. Мостенської, Л. Пильник, О. Кириченко, Н. Якуненко, Л. Штанько, Ю. Кернасюка та інших.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу конкурентоспроможності експортоорієнтованих підгалузей харчової промисловості України для оцінки рівня конкурентоспроможності, визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози щодо подальшого розвитку цих підгалузей, запропоновано напрями розвитку харчової промисловості України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільна політична ситуація, гальмування економічного розвитку, несприятлива кон'юнктура за світових ринках – усі ці фактори можна спостерігати останні п'ять років і, під впливом яких опинилася Україна. У такій ситуації харчова промисловість стає своєрідним «драйвером» економічного розвитку країни.

Дійсно, однією із провідних галузей вітчизняної економіки, яка, по-перше – задіяна в забезпеченні продовольчої безпеки країни, по-друге – формує експортний потенціал, по-третє – спроможна позитивно впливати на динаміку економічного зростання є галузь харчової промисловості України. Погоди-

мося із О. Семененко [1, с. 169], який зауважує, що «...ефективна, високопродуктивна, динамічно зростаюча харчова промисловість є пріоритетом у забезпеченні економічної безпеки держави і досягненні високої національної конкурентоздатності. Під розвитком галузі слід розуміти сукупність кількісних та якісних змін, що передбачають перехід від одного якісного стану до іншого в умовах різноспрямованого впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Критеріями аналізу та оцінки ефективності розвитку галузі є в першу чергу аналіз динаміки таких показників, як: індекси виробництва та реалізації, показників дохідності, рентабельності, продуктивності та інших».

Сьогодні із-за втрати товарного ринку РФ, структура експорту харчової промисловості України диверсифікується до ЄС. Як зазначає Ю. Туніцька [3, с. 40] «У результаті дії режиму вільної торгівлі з ЄС вітчизняні підприємства – експортери харчової продукції отримали дієві переваги: значне зниження або поступове скасування ставок імпортного мита на продукцію, яка не обмежена тарифними квотами; безмитний доступ у рамках установлених тарифних квот на європейські ринки деяких видів продукції. З відкриттям європейського ринку українські експортери харчової продукції не компенсували втрат від закриття російського ринку. Попри те, що ринок ЄС має високу місткість, низький ступінь ризиків та корумпованості при веденні бізнесу й високу надійність укладених угод, для нього характерна й висока насиченість та нетарифні бар'єри, які вимагають від вітчизняних підприємств значних інвестицій у модернізацію виробництва, впровадження систем контролю якості та безпечності продукції, активізації інноваційної діяльності за обмеженості внутрішніх ресурсів та іноземних інвестицій, пов'язаних здебільшого з ризиками через події на сході України».

За даними [4] «...впродовж 2016–2017 рр. середні індекси виробництва харчової продукції за більшістю видів переробної діяльності перевищували 100% до попереднього року, що свідчить про стабілізацію ситуації у галузі та відновлення її економічного зростання порівняно з негативними трендами минулих років». За даними [5] «...найвищим індекс у 2017 р. був для виробництва олії та тваринних жирів (118,7 %), безалкогольних напоїв; мінеральних та інших вод, розлитих у пляшки (114,1 %). Досить високим є індекс перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків (106,8 %), виробництва какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів (106,4 %), переробки та консервування фруктів і овочів (105,1 %). Водночас, спад цього індексу зафіксовано у дистиляції, ректифікації та змішуванні спиртних напоїв (87,9 %), виробництві виноградних вин (90,5 %), а також хліба та хлібобулочних виробів; борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання (91,3 %)».

Основними драйверами розвитку галузі були 20 топ-продуктів, що показали найвищі темпи зростання виробництва. Серед них окремо у порядку темпів зростання до попереднього року виділялися соки дитячі – 231,9 %, м'ясо солоне, в розсолі, сушене чи копчене; харчове борошно та харчові продукти з м'яса або м'ясних субпродуктів (крім свинини, яловичини та телятини солоної, в розсолі, сушеної або копченої) – 226,6 %, слабоалкогольні напої міцністю від 1,2 % до 8,5 % – 222,3 % та фрукти, приготовлені чи консервовані – 208,5 % [4; 5].

Експорт аграрних і харчових товарів з України в ЄС зріс уже на 39,8 %, якщо порівнювати з ана-

логічним періодом 2016 р. АПК формує 11% ВВП України. У 2015-2016 рр. в світі було експортовано 7,48 млн. т соняшникової олії, з них 4,1 млн. – внесок України. За виробництвом соняшнику – України перша в світі. І щороку Україні вдається пробиватися ще далі. Наприклад, за 9 місяців 2017 р. Україна експортувала рекордну кількість меду – 46,2 тис. т. Для порівняння, у 2011 р. – продали за кордон тільки 9,8 тис. т меду. Загальна вартість експортованого меду склала \$ 86,9 млн. Це рекордний обсяг у порівнянні з аналогічним періодом минулих років. Найбільше українського меду закупили США (\$ 23,2 млн.), Німеччина (\$ 21,1 млн.) і Польща (\$ 12,3 млн.). На частку цих країн припадає понад 65 % експорту [6].

Розглянемо розвиток головних підгалузей харчової промисловості, які є експортоорієнтованими, а саме: виробництво і переробка м'яса, виробництво олії, виробництво молочної продукції.

Виробництво і переробка м'яса. За підсумками 2016 р. в структурі споживання м'яса українським населенням найбільшу питому вагу займало м'ясо птиці (46 %), на свинину припадало 38 %, на яловичину – 15 %, на інші види – 1 %. Українські виробники наращують постачання курятини на ринок ЄС, проте існуючі квоти (16 тис. т охолодженого м'яса та 20 тис. т замороженого м'яса) стримують цей процес. У зв'язку з цим українські компанії почали відкривати площадки для переробки м'яса в країнах ЄС. Експорт української свинини в 2016 р. скоротився в натуральному виразі більш, ніж в 20 разів [7, с. 66]. Основна причина цього процесу – це закриття ринку РФ та спалах африканської чуми свиней.

Поголів'я великої рогатої худоби в Україні за 2012–2016 рр. скоротилося на 15,2 % – до 3,75 млн. голів. Її утримання сконцентровано в домашніх господарствах населення: більше 75,0 % корів утримується сільськими жителями. У 2017 р. виробництво яловичини (свіжої, охолодженої і мороженої) знизлося – з 76,1 тис. т до 69,9 тис. т. При цьому частка яловичини в структурі виробництва за останні 15 років «всохла» в 10 разів – до 5 %, а ось частка свинини практично не змінилася і, як і раніше, становить приблизно п'яту частину від загального обсягу виробництва м'яса [7, с. 66-67].

Втім, «вмирання» яловичини на українському ринку м'яса закономірно. Особливо якщо зіставити обсяги виробництва м'яса з поголів'ям ВРХ, свиней та свійської птиці. З 2003 р. поголів'я ВРХ зменшилося майже в 3 рази – з 9,1 млн. голів до 3,7 млн. голів. За цей же час, поголів'я свиней в Україні зменшилося з 9,2 млн. голів до 6,7 млн [8]. Із-за нестачі і гальмування виробництва яловичини стався дефіцит на внутрішньому ринку, оскільки домогосподарства не в змозі повністю забезпечити потреби.

Головним позитивним процесом українського ринку м'яса в 2017 р. стало збільшення виробництва м'яса птиці. За даними [5; 8], «...компанії виробники-переробники закінчили рік з показником 990 тис. т (свіже, охолоджене і заморожене м'ясо птиці, без субпродуктів). Це кращий результат з 2003 р. За останні 15 років виробництво м'яса птиці в Україні збільшилося майже в 6 разів. Аналогічна ситуація і з іншим «альтернативним» м'ясом – свіжою та охолодженою бараниною українські компанії в 2016 р. виробили менше 300 т, конини – 20 т. А виробництво індичатини динамічно зростає і за останні 7 років подвоїлася – з 9 тис. т свіжих і охолоджених тушок індички в 2011 р. до 22,3 тис. т в 2016 р. В останні роки поголів'я індиків в Україні

швидко скорочується – з 2,1 млн. голів у 2015 р. до 1,6 млн. голів у 2017 р».

Можна зробити висновок, що загальне виробництво м'яса в Україні поступово зростає і потенціал для подальшого нарощування промислового виробництва м'яса, звичайно є.

Розглянемо «ТОП-10 виробників м'яса в Україні за 2017 рік» (табл. 1). При складанні рейтингу враховано виробництво компаніями всіх видів чистого м'яса і харчових субпродуктів (свіже, охолоджене, заморожене м'ясо ВРХ, свиней, домашньої птиці, баранина, конина і т. п.) і не враховані жири, ковбаси і м'ясні продукти (сушені, солоні, копчені і т. п.).

Дійсно, з таблиці 1 можна побачити, що за останні роки практично всі учасники м'ясної ТОП-10 наросили обсяги виробництва і, які мають значні резервні потужності виробництва. Зауважимо, що тільки 2 з 10 учасників спеціалізуються на виробництві свинини, всі інші – на виробництві м'яса птиці. І ніхто – на виробництві яловичини.

За даними вищевикладеного, можна виділити слабкі та сильні сторони, можливості та загрози щодо розвитку підгалузі харчової промисловості по виробництву і переробки м'яса (табл. 2).

Виробництво олії. В 2016 р. зафіксовано значне зростання виробництва та експорту соняшникової олії, що пояснюється рекордним валовим збором насіння соняшнику та збереженням дії експортного мита на нього. Але експорт соєвої олії в натуральному виразі на 0,7 %, а експорт ріпакової

олії скоротився на 48,0 %. Падіння виробництва та експорту пов'язано із масовим експортом насіння ріпаку та сої. В цілому сальдо зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією є позитивним. Олійно-жировій галузі притаманна динаміка постійного розвитку та впровадження новітніх технологій. Починаючи з 2000 р., в Україні збудовано 35 нових заводів, загальна потужність яких дозволяє переробляти весь урожай насіння олійних культур, а загальний обсяг інвестицій у галузь перевищила 1 млрд. дол. США [7, с. 68]. Згідно з даними [5], виручка від реалізації соняшникової олії та тваринних жирів в січні-липні 2017 р. в цілому по Україні склала 69,2 млрд. грн., в тому числі частина від зарубіжних поставок – 63,8 %.

Latifundist.com [9] представляє рейтинг виробників олії (табл. 3), що по праву може вважатися «№ 1» вітчизняного експорту агропродукції. Адже Україна поставляє масло в більш ніж 100 країн світу, розташованих на п'яти континентах.

Успіх українських компаній, що експортують соняшникову олію, підкріплюється зростанням внутрішнього виробництва. На трійцю лідерів (з таблиця 3) по виробництву олії припадає практично п'ята частина виробництва соняшникової олії, а на всю десятку підприємств – 50,0 %.

За даними вищевикладеного, можна виділити слабкі та сильні сторони, можливості та загрози щодо розвитку підгалузі харчової промисловості по виробництву олії (табл. 4).

Таблиця 1

ТОП-10 виробників м'яса в Україні за 2017 рік

Рейтинг	Найменування	Доля ринку
1	Агроіндустріальний комплекс «Миронівський хлібопродукт» Обсяги виробництва м'яса: 670-680 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво, тваринництво – виробництво м'яса – реалізація.	45,5
2	Комплекс Агромарс Обсяги виробництва м'яса: 126-130 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво – виробництво м'яса – реалізація	8,6
3	АПК-Інвест Обсяги виробництва м'яса: 75-80 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – тваринництво – виробництво м'яса – роздрібна мережа	5,1
4	Агро-Овен Обсяги виробництва м'яса: 59-60 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво, тваринництво – виробництво м'яса та м'яса птиці – реалізація	4,0
5	Птахокомплекс «Дніпровський» АППК «Дніпровська» Обсяги виробництва м'яса: 59-60 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво – виробництво м'яса птиці	4,0
6	Володимир-Волинська птахофабрика «Чоботарочка» Обсяги виробництва м'яса: 41-42 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: виробництво кормів – птахівництво – виробництво м'яса птиці	2,8
7	Глобинський м'ясокомбінат (Група компаній «Глобіно») Обсяги виробництва м'яса: 38-39 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – тваринництво – виробництво м'яса – реалізація	2,6
8	Агропромгрупа Пан Курчак Обсяги виробництва м'яса: 22-23 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво, свинарство – виробництво свинини і м'яса птиці – роздрібна мережа	1,5
9	Фермерське господарство «Улар» Обсяги виробництва м'яса: 16-17,5 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: птахівництво – виробництво м'яса птиці	1,1
10	Агро-Рось Обсяги виробництва м'яса: близько 15 тис.т Профіль вертикальної інтеграції: рослинництво – виробництво кормів – птахівництво – виробництво м'яса птиці – роздрібна мережа	1,0

Джерело: [7, с. 66]

Таблиця 2

SWOT -аналіз харчової промисловості по виробництву і переробки м'яса

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> – сприятливі агрокліматичні умови для розвитку тваринництва; – значний аграрний потенціал для вирощування кормів; – значний потенціал внутрішнього ринку. 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> – недостатнє забезпечення якісними кормами для вирощування великої рогатої худоби; – недотримання науково обґрунтованих технологій годування та тримання великої рогатої худоби, що зумовлює високу собівартість виробництва яловичини в Україні; – низька глибина переробки м'яса.
<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зона вільної торгівлі з ЄС (наразі квоти повністю використовують тільки виробники м'яса птиці); – виробництво специфічних видів м'яса, ринок яких в ЄС ще не насичений повною мірою (баранина і т.п.); – розширення географії експорту продукції за рахунок азійського та африканського ринків; – розвиток агрокомплексів, що об'єднують всі етапи виробництва (від вирощування кормів до переробки м'яса); – підвищення глибини переробки свинини (оброблені туші, виробництво готових м'ясних виробів). 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – спалахи захворювань тварин (африканська чума свиней, пташиний грип, нодулярний дерматит великої рогатої худоби і т.д.); – зниження купівельної спроможності населення; – скасування спеціального режиму відшкодування ПДВ 2017 р. спостерігалось рекордно низьке поголів'я свиней і великої рогатої худоби. Ця тенденція може продовжитися у зв'язку з низькою рентабельністю виробництва яловичини та можливими спалахами АЧС.

Джерело: складено автором

Таблиця 3

ТОП-10 виробників олії за 2016-2017 рр.

Рейтинг	Найменування	Доля ринку, %
1	Миколаївський олійноекстракційний завод «Олейна» Обсяг виробництва, тис.т: 352 Входить до складу агрохолдингу Bunge Ltd	6,8
2	Запорізький олійно-жировий комбінат Обсяг виробництва, тис. т: 335 Є структурним підрозділом агрохолдингу «Оптимус Агро», що володіє мережею елеваторів	6,4
3	Вінницький олійно-жировий комбінат Обсяг виробництва, тис. т: 311 Входить в структуру компанії ViOil, включає в себе два олійноекстракційних заводи	6,0
4	ОЕЗ «Еллада» Обсяг виробництва, тис. т: 252 Один з найбільших агрохолдингів України, організований за принципом вертикальної інтеграції	4,8
5	Олійноекстракційний завод «Олсідз Блек Сі» Обсяг виробництва, тис. т: 247 Компанія Allseeds – один із найбільших вітчизняних виробників і постачальників на зарубіжні ринки олії і шротів	4,7
6	Бандурський олійноекстракційний завод Обсяг виробництва, тис. т: 245 Входить в структуру агрохолдингу «Кернел»	4,7
7	Українська чорноморська індустрія Обсяг виробництва, тис. т: 230 Підприємство «Українська чорноморська індустрія» було придбано холдингом «Кернел» в 2011 році	4,4
8	Дельта Вілмар СНД Обсяг виробництва, тис. т: 217 «Дельта Вілмар СНД» спеціалізується на переробці та перевалки рослинних олій. Крім того, компанія виробляє інгредієнти, що використовуються в хлібобулочної, кондитерської та молочної промисловості	4,2
9	Дніпропетровський олійноекстракційний завод Обсяг виробництва, тис. т: 212 З 2002 року входить до міжнародної агрокорпорації Bunge	4,1
10	Каргілл Обсяг виробництва, тис. т: 204 Діяльність «Каргілл» в Україні сконцентрована в основному на зернових і олійних культурах, а також виробництві кормів. Українська дочка міжнародної групи компаній Cargill «АТ Каргілл» за підсумками 2016 р посідає друге місце в рейтингу найбільших експортерів української соняшникової олії	3,9

Джерело: [9]

Україна продовжує утримувати позицію найбільшого постачальника соняшникової олії на світовий ринок. Біля 80 % української соняшникової олії поставляється на експорт.

Виробництво молока. В Україні традиційно є високою частка сирого молока, яке надоюють в домогосподарствах (майже три чверті). В той час як на промислову переробку в 2016 р. 60,7 % молока надійшло від сільськогосподарських підприємств, а від господарств населення – 39,3 %. Основними

зовнішніми ринками збуту української молочної продукції є пострадянські країни (Казахстан, Молдова, Грузія). Право експорту молочної продукції в ЄС отримали 14 підприємств, з них лише одне підприємство здійснило поставку пробної партії продукції [7, с. 72].

У вітчизняних переробників молока з'явився привід для стриманого оптимізму. За підсумками 2017 р. приріст молока, що надійшов на переробку, склав 4 %. На тлі «антирекордів» 2015-2016 рр. і хронічної депресії

Таблиця 4

SWOT -аналіз підгалузі харчової промисловості по виробництву олії

Сильні сторони: – наявність значного аграрного потенціалу з вирощування олійних культур; – зручне географічне становище з точки зору здійснення експортних поставок; – високий ступінь конкуренції між виробниками і, як результат, висока конкурентоспроможність готової продукції;	Слабкі сторони: – недозавантаженість потужностей переробних підприємств через масовий експорт насіння ріпаку та бобів сої, а також стримування продаж насіння сояшнику сільгосптоваровиробниками; – виснаження ґрунтів внаслідок багаторічного вирощування олійних культур; – залежність від цін на зовнішніх ринках.
Можливості: – нарощування виробництва соєвої та ріпакової олій і, як наслідок, нарощування обсягів експорту цих олій та соєвого і ріпакового шротів; – нарощування обсягів виробництва та експорту олійно-жирової продукції з високою доданою вартістю (олія рафінована фасована, маргаринова продукція та жири спец. призначення, майонез); – налагодження торговельних відносин з КНР щодо торгівлі сояшниковим шротом; – зростання потужностей з перевалювання рослинних олій та їх зберігання в портах; – запровадження енергозберігаючих технологій спалювання лушпиння з метою повного самозабезпечення підприємств електроенергією та паром.	Загрози: – нестабільне забезпечення олійнодобувних підприємств вагонами-зерновозами для перевезення шротів; – скасування вивізного (експортного) мита на насіння сояшнику, льону та ріжю; – коливання на валютному ринку України; – посилення тінізації олійного ринку через скасування спрощеної системи оподаткування для виробників сировини; – заборона використання пальмової олії у виробництві харчових продуктів, введення якої передбачає законопроект № 3871 від 02.02.2016 р. (в Україні збудовано потужності з переробки та фракціонування тропічних сирих олій (понад 1 млн. т на рік), де працюють понад 3 тис. осіб); – збільшення вартості нестандартного приєднання електроустановок (потужністю від 160 кВт) до електричних мереж; – можливе введення обмежень споживання електричної енергії для олійнодобувних підприємств.

Джерело: складено автором

в тваринництві (зниження чисельності великої рогатої худоби та обсягів виробництва молока), навіть такий приріст – вже досягнення. В 2017 р. на переробні підприємства надійшло 4,35 млн. т молока [5; 10].

При цьому в «сировинних» сегментах нічого не змінилося. За даними [5], «...чисельність корів в Україні за 2017 р. зменшилася майже на 60 тис. голів – до 2,108 млн. ВРХ на фермах продовжує «вимирати». Виробництво молока в Україні в 2017 р. також наблизилося або навіть «зійшло» до історичного мінімуму. Як наслідок: за роки незалежності обсяги виробництва молока «всохли» більш ніж в 2 рази – з 22,5 млн. т до 10,3 млн. т».

Ще один статистичний «феномен» 2017 р.: тільки 6 областей України поставили переробникам більше 250 тис. т молока, і на їх частку в загальному обсязі поставок припадає 56 %. Безумовний лідер – Вінницька область (близько 700 тис. т). У «великій трійці» також Полтавська область (482 тис. т) і Київська область (360 тис. т). У 2017 р. ожив експорт молочних продуктів, зокрема масла, сирів і сироватки. І хоча, як і раніше, переважає експорт в країни пострадянського простору, українські переробники продовжують освоювати нові ринки збуту, перш за все, в Азії. Серед відносно нових напрямків – Китай, В'єтнам, Бангладеш, ОАЕ [10].

Розглянемо ТОП-10 підприємств харчової промисловості по виробництву молока (табл. 5). При підготовці рейтингу використані дані AR-group, smida.gov.ua і Єдиного держреєстру юросіб та фізосіб-предприимат.

У «великій трійці» (з таблиці 5) як і раніше три компанії: корпорація Roshen, «Терра Фуд» та «Молочний альянс». Розрив у показниках трьох провідних компаній помітно скоротився – відбулися роковки.

За даними вищевикладеного, можна виділити слабкі та сильні сторони, можливості та загрози щодо розвитку підгалузі харчової промисловості по виробництву олії (табл. 6).

Починаючи з 2015 р., виробництво молочної продукції скорочується через втрату традиційних ринків збуту (РФ, Крим, тимчасово неконтрольовані території). Також, в останні роки в Україні зменшується

внутрішній попит на молочну продукцію (зокрема, на сири). В теперішній ситуації і відсутність падіння – вже прогрес. Втім, помірне нарощування переробки молока – далеко не єдина особливість минулого року. Важливою проблемою залишається низька якість молочної сировини, особливо тієї, яку здає на переробку населення. Причина цього полягає у незабезпеченні умов утримання та доїння корів, а також відсутності первинної обробки (охолодження) молока після доїння.

Висновки з проведеного дослідження. Як висновок – для обрання стратегії розвитку та шляхів щодо подолання проблемних процесів галузі необхідно відповідально відноситися до науково-обґрунтованих досліджень статистики діяльності підприємств промисловості. За таких умов альтернативою для освоєння європейського ринку є географічна диверсифікація експорту продукції за рахунок швидкозростаючих ринків Азії та Африки або орієнтація на внутрішній ринок, що має доповнюватися відповідними державними заходами щодо його зміцнення та розвитку завдяки збільшенню реальних доходів громадян, застосуванню ефективної системи продовольчого субсидування на основі найкращого світового досвіду, захисту вітчизняного виробника та відстоювання національних інтересів на подальших етапах євроінтеграції.

Проаналізував основні показники розвитку галузі харчової промисловості можна зазначити, що галузь є перспективною та конкурентоздатною, а її експортний потенціал дуже потужний. Спад деяких показників окремих підгалузей харчової промисловості відбувся із-за: загальноекономічної та політичної ситуації, зниження купівельної спроможності населення, нестачі оборотних коштів у виробників, відсутності інноваційної політики. Тому стратегія розвитку щодо подальшого розвитку галузі харчової промисловості має бути комплексною і враховувати диференційованість за величиною виробничого та трудового потенціалів.

Напрями інноваційного розвитку повинні визначатися з урахуванням світових тенденцій, внутрішнього та зовнішнього попиту. Тобто, для розвитку і процвітання галузі харчової промисловості необхідно: по-перше, налагодити державну інвестиційну

Таблиця 5

ТОП-10 підприємств харчової промисловості по виробництву молока у 2017 р.

Рейтинг	Найменування	Доля ринку, %
1	Roshen (Вінницький молочний завод) Вінницький молочний завод «Рошен» – одне з найбільших молокопереробних підприємств в Європі	9,6
2	Терра Фуд «Терра Фуд» – найбільший холдинг молокопереробної галузі України. До складу компанії входять 15 переробних підприємств	9,2
3	Молочний альянс В даний час крім головної компанії до складу холдингу входить більше 10 підприємств, в тому числі 9 виробничих підприємств молочної галузі	7,7
4	Люстдорф «Люстдорф» виробляє продукцію з незбираного групи, масло, вершки, сухе молоко. В асортименті компанії більше 40 найменувань	5,2
5	Данон Україна (Данон Дніпро, Данон-Кремер) На сьогоднішній день французька компанія Danone в Україні представлена двома переробними підприємствами молочної галузі: «Данон-Дніпро» і «Данон-Кремер»	4,9
6	Група компаній Альянс (Андрушівський маслосирзавод) Підприємство спеціалізується на виробництві спредів, сирів, сирих продуктів, вершкового масла і сухої сироватки та позиціонується як виробник 12% вироблених спредів в Україні	4,5
7	Вімм-Білл-Данн Україна (PepsiCo) На сьогоднішній день до складу компанії входить два молокопереробних підприємства	4,4
8	Лакталіс Україна Французька компанія Lactalis присутній на українському ринку з 1996 року. В даний час групі «Лакталіс Україна» належать два молокопереробних підприємства	3,7
9	Комбінат Придніпровський "Злагода" В даний час в структуру комбінату входить 4 виробничих підрозділи. Підприємство виробляє цільномолочну продукцію, сири, масло, десерти / йогурти, дитяче харчування, сухе молоко	2,7
10	Тернопільський молокозавод Тернопільський молокозавод – великий переробник молока, виробник продуктів класичної продукції з незбираного групи, функціональних молочних продуктів (містять лактозу або йод), масла і казеїну	2,6

Джерело: [10]

Таблиця 6

SWOT -аналіз підгалузі харчової промисловості по виробництву молока

Сильні сторони: – великий внутрішній ринок; – сприятливі кліматичні умови для розвитку галузі; – наявність значної кормової бази.	Слабкі сторони: – низька якість продукції (продукція тільки третини молокопереробних підприємств відповідає вимогам ЄС); – низька концентрація виробництва сирого молока в сільськогосподарських підприємствах; – складнощі з отриманням дозволів на будівництво ферм, виділення землі, під'єднання до електромереж і т.п.
Можливості: – зростання молочної продуктивності худоби; – виробництво молока «екстра-класу»; – виробництво органічних молочних продуктів; – розширення географії експорту продукції за рахунок азійського та африканського ринків.	Загрози: – скасування спеціального режиму відшкодування ПДВ; – зниження купівельної спроможності населення; – несприятлива кон'юнктура на світовому ринку; – профіцит молочної сировини на внутрішньому ринку через втрату російського ринку.

Джерело: складено автором

підтримку; по-друге, вдосконалити законодавчу базу щодо податкового стимулювання; в-третьє, спромогтися збільшити частку експорту продовольчих товарів на закордонні країни; в-четверте, як умога скоріше модернізувати підприємства; в останнє, створити сприятливі умови для притягнення іноземного капіталу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Семененко О.Г. Аналіз розвитку харчової промисловості України. Економіка та управління. Економічний вісник університету. 2017. Випуск № 33/1. С. 168-182.
- Новоїтенко І.В., Слободян Н.Я., Малиновський В.В. Перспективи розвитку харчової промисловості в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. Економіка та управління підприємствами. 2016. Випуск 11. С. 454-460.
- Туніцька Ю.М. Особливості експорту продукції вітчизняної харчової промисловості до ЄС. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 11. С. 35-41.
- Кернасук Юрій. Драйвери розвитку вітчизняної харчової індустрії АПК. <https://agronews.ua/node/92916>
- Експрес-випуск. Промислове виробництво у 2017 році. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Крисанов Д. На шляху до європейської моделі безпечності харчових продуктів. Економіст. 2016. 15.02. С. 21. <http://ua-ekonomist.com/11757-dmitro-krisanov-na-shlyahu-do-yevropeyskoyi-model-bezpechnost-harchovih-produktiv.html>
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Пропозиції до плану першочергових дій з розвитку промисловості України. Київ. 2017. 84 с. https://uifuture.org/uk/post/plan-po-razvitiu-promyslennosti-ukrainy-doklad-uif-dla-minekonomiki-2017_283
- ТОП-10 производителей мяса в Украине 2017. <https://atifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-myasa-v-ukraine-2017>
- ТОП-10 производителей растительного масла 2016/17 МГ. <https://latifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-rastitelnogo-masla-20162017-mg>
- ТОП-10 производителей молочной и молкосодержащей продукции 2017. <https://latifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-molochnoj-i-molokosoderzhashchey-produktsii-2017>